

Machtsstrijd in het Vlaamse Front. Het afsterven van *Ons Vaderland*, de geboorte van *Vlaanderen*

Luc VANDEWEYER

We weten dat de frontbeweging al meteen na de wapenstilstand activisten in haar leiding opnam en dat er meningsverschillen rezen over de vraag hoe radikaal de middelen mochten zijn die het Vlaams-nationalisme in zijn strijd kon gebruiken. Daarmee was de vraag nauw verbonden, of België moest vernietigd worden of van binnen uit hervormd. Deze tweespalt leidde tot een machtsstrijd aan de top van de jonge partij. Vanaf 1922 zou het radikalisme het meest uitgesproken vertolkt worden door het weekblad *Vlaanderen*, dat er geen geheim van maakte dat het naast de partij ageerde. Het uitpluizen van de interne conflicten kan meer licht werpen op de rol van activisten en op de voorgeschiedenis en stichting van *Vlaanderen*. Was het bijvoorbeeld toeval dat de frontkrant *Ons Vaderland* verdween net voor *Vlaanderen* het daglicht zag? Was *Vlaanderen* het blad van de uitgeweken activisten, zoals dat soms verwijtend in fronterskringen gezegd werd? Welke was de rol van het Verbond van Vlaams-Nationalisten „De Blauwvoet” ?¹

Ruzie aan de top

Het oprukken van het Belgisch leger in de herfst van 1918 maakte het de frontbeweging vrijwel onmogelijk om haar activiteit op peil te houden. Hendrik Borginon, een van de leiders, getuigde : „In de eerste weken na de wapenstilstand kon de frontleiding geen vergaderingen houden. Al haar leden waren nog in legerdienst, verspreid over heel het land en tot in bezet Duitsland. Vaak wisten zij weinig of niets van elkaar. Wel troffen sommigen onder hen elkaar, al dan niet toevallig, o.a. te Gent, bespraken dan de toestand en maakten plannen. Gecoördineerde actie kwam pas later”. Die „sommigen” waren niet enkel soldaten : „Ook Gentse flaminganten, al dan niet ge-

1. Over de meningsverschillen in de frontleiding en de rol van de activisten na de wapenstilstand, zie : L. VANDEWEYER, *Robrecht De Smet in het Vlaamse Front 1918-1920*, in : *Wetenschappelijke Tijdingen*, 1984, p. 173-185. Over het Verbond van Vlaams-Nationalisten, zie : L. VANDEWEYER, *De eerste barsten in het Vlaamse Front*, in : *Wetenschappelijke Tijdingen*, 1985, p. 78-94.

wezen activisten. Wie er ons mede in aanraking bracht herinner ik mij niet...''².

Dat plannen-maken ging wel erg ver zoals wij nu weten. Meer nog, de leiding van de frontbeweging verloor in die dagen gedeeltelijk haar greep op het prille Vlaams-nationalisme. Na de wapenstilstand werd er een „oppersten raad” samengesteld met als kern : de priesters Cyriel Verschaeve en Robrecht De Smet, pater Jules Callewaert, de soldaten Cesar Couvreur, Jozef Strijckers en Oscar De Gruyter, de Gentse flamingant Jozef Goossenaerts, die zich tegen het aktivisme verzet had, de activisten Lodewijk Dosfel en Robrecht Standaert. Het waren allen mensen die tijdens de oorlog zeer geradikaliseerd waren en bereid om de aktivistische erfenis over te nemen³.

Binnen de jonge partij groeide de Antwerpse afdeling uit tot de sterkste groep. De Antwerpse fronters voerden een pragmatische koers : ze wilden België niet vernietigen maar hervormen in democratische en vooruitstrevende zin. Ze ontwikkelden zich los van de opperste raad, die uitsluitend katholiek was, terwijl Antwerpen de godsvrede huldigde en veel vrijzinnigen telde. Oorspronkelijk dacht Robrecht De Smet dat het met de groeiende tegenstelling wel los zou lopen. Er moesten in Antwerpen gewoon enkele flinke katholieken bijkomen. Dan zou de oorzaak van al dat wantrouwen snel weggenomen zijn⁴.

Die ergernis bestond ook aan de andere kant. Een echo daarvan horen we bij de aktivist Louis Verhulst, die bij Leo Augustijns, eveneens aktivist, klaagde : „Het Vlaamse Front ... schijnt meer en meer een voorportaal der klerikale partij te worden en ik moet nog altijd de eerste daad van hun zien om onze lieden te steunen, werkdadig te helpen... Een nieuwe Vlaamse democratische organisatie als tegenhanger van het Vlaamse Front is nog 't enige lichaam waaraan een toekomst zou beschoren zijn’’⁵.

Het konflikt zou zich verdiepen toen de partij zich voornam op 19-20 januari 1920 een kongres te organiseren waarop het programma zou worden vastgelegd. Het kwam er voor de diverse tendensen op aan de eigen machtspositie op voorhand zoveel mogelijk te verstevigen om zodoende het kongres te domineren en daarmee de toekomstige lijn van de partij.

Borginon en Debeuckelaere, de voornaamste leiders van de frontbeweging tijdens de oorlog, verbonden zich met de Antwerpse groep om de opperste raad te fnuiken. Tot woede van De Smet : „Rik en Adiel remmen voor alles, Adiel laat zich door Rik leiden... zij laten, 't intussen niet liggen — om zich te ontmaken van de na de wapenstilstand samengestelde opperste raad”. Borginon

2. Borginon aan auteur, 26 juni 1980.

3. De Smet aan Charpentier, 10 dec. 1919, in : *Vierenveertig brieven van Robrecht De Smet aan Jules Charpentier*, uitgegeven door A. DE BRUYNE met medewerking van T. VAN MOERBEKE, in : *Verschaeviana*, Jaarboek 1984, Brugge, p. 19.

4. De Smet aan Goossenaerts, 10 juli 1919, Pap. Goossenaerts, AMVC.

5. Verhulst aan Augusteyns, z.d. (1919), Pap. Augusteyns, AMVC.

en Debeuckelaere riepen op eigen houtje een vergadering samen''... en hebben er in strijd met de onlangs genomen beslissingen van de opperraad dien-aangaande een door hen zelf opgemaakt plan van organisatie voorgesteld waar-door zij hopen de oppermacht in de partij te zullen hebben''. Dat zou gebeu-ren in een vooruitstrevende en democratische geest, hetgeen De Smet niet aan-stond: „Zij vleien de demagogische neigingen van de massa, meest jonge on-ervaren mensen vooral van groep Antwerpen die ze aan 't lijntje schijnen te hebben en die zeer weinig klaarziend en zeer verwaand is''. De opperste raad was voor De Smet een instrument voor een radikaal anti-Belgische politiek. Borginon en Debeuckelaere wensten binnen het Belgische kader te blijven. „Een opperraad die voor al wat de gedachten betreft (program, leiding van 't dagblad, sekretariaat) en buitenlandse politiek bevoegd is, is volstrekt nodig — afschaffen ervan is onthoofding der partij en einde der moeizaam tot stand gebrachte nationalistische beweging — toestand zeer hachelijk — plan moet kost wat kost vrijdeld worden''⁶.

De bestemming, Jules Charpentier, was de leider van de delegatie die de frontbeweging aan het IJzerfront naar de Duitse linies had gestuurd om er met gematigde activisten contact te zoeken. Deze soldaten hadden zich door de Duitse propaganda laten gebruiken en waren geheel in activistisch vaarwater terecht gekomen. Charpentier was na de Duitse nederlaag naar Nederland ge-vlucht, maar bleef in contact met De Smet. Hij kende als vroegere vertrouwe-ling veel geheimen die de leiders van de frontbeweging, Borginon en Debeuc-kelaere, voor het Belgische gerecht konden brengen, hetgeen waarschijnlijk hun politieke dood zou betekenen.

Dat bood de kans aan De Smet om Borginon en Debeuckelaere te chanteren en zo de opperste raad in stand te houden. „Daarom moet gij A(diel) en R(ik) 't mes op de keel zetten door bedreigingen die ze doen terugschrikken (men zei me dat gij kunt) — 't ware een geluk konden zij zich gans uit de partij terug trekken — handel toch voorzichtig, 'n private waarschuwing, 'n aanval in bladen zou ons schaden bij de buitenstaanders... Mogen we desnoods uw beschuldigingsakte tegen A(diel) aan enkele vertrouwde personen laten lezen — laat niet vermoeden dat ik u verwittigd heb, vooral de twee niet''.

De aktie tegen de opperste raad was een reaktie tegen de activistische en kon-servatieve invloed waarvoor de raad het kanaal was. Borginon vertelde Goos-senaerts dat hij wilde „'t front onttrekken aan de invloed van „klik'' Verschaeve, Dوسفel, Standaert, De Smet, die hun „aktivistische gedachten niet willen opgeven, die 't woord „zelfstandigheid'' opgedrongen hadden omdat het een activistisch woord was''⁷. Antoon Van Gelder, een oud-strijder uit de

6. Voor deze en volgende paragrafen: De Smet aan Charpentier, 10 dec. 1919, *Verschaeviana* 1984, p. 19-20.

7. Overgebiefd door Goossenaerts aan De Smet. De Smet aan Charpentier, 13 dec. 1919, *Verschaeviana* 1984, p. 29.

Antwerpse groep, had gezegd : „De opperste raad is een klerikaal-aktivistische machinatie... we willen met die lafaards die naar Holland zijn gevluucht niets gemeens hebben enz. enz.”⁸.

Charpentier deed wat hem gevraagd werd, en zette Borginon en Debeuckelaere onder druk. „De brieven aan A(diel) en R(ik) hebben indruk gemaakt. Wel hebben zij geweldig misbaar gemaakt bij Ces(ar Couvreur), en links en rechts hun gemoed lucht gegeven, vertellende dat zij niet bang waren en dat zij geen haarbreed zouden afwijken van de aangenomen houding — R(ik) zeide dat hij reeds lang rekening gehouden had met een mogelijke gevangenzetting... Sindsdien is R(ik) tegenover de „klik” zo buitengewoon vriendelijk en voorkomend dat hij minder uitgeslapenen waarachtig zou verschalken, ...” Dat liet verhoppen dat de aktivistische vleugel het zou halen, maar De Smet bleef wantrouwig : „Ik hoop dat alles goed aflopen zal op het kongres (dat nu uitgesteld is tot 11 april) maar ben toch niet zonder kommer... — Er wordt met geen open kaart gespeeld door R(ik) en A(diel); Antwerpen speelt een ongelukkige rol (waaraan de kleingeestige antiklerikale strekking van die afdeling niet vreemd is — maar die vooral te wijten is aan de volkomen verkeerde opvatting die ze hebben van hetgeen het Vlaamse Front wezen moet)”⁹.

Om een eventueel verdringen van de opperste raad op te vangen besloot De Smet een geheime organisatie als alternatief op te zetten. „De geheime organisatie moet onverwijld tot stand komen. Hebt u of iemand der vrienden daar geen bepaald plan of althans gedachten voor? Zo ja, wees zo goed ze mij aanstonds mede te delen. Ik vrees erg voor de afloop van het kongres”¹⁰.

De strekking De Smet heeft het kongres niet kunnen winnen voor haar aktivistisch en konservatief programma. Er werd uitgeweken naar andere wegen, waarvan de geheime organisatie „De Blauwvoet”, die op 4 december 1921 in Nederland gesticht werd, er één was. Daarnaast moest het Vlaamse publiek bewerkt worden door een blad en dan was het dagblad *Ons Vaderland*, dat tijdens de oorlog de standpunten van de frontbeweging vertolkt had en daarna was meegekomen naar het bevrijde land, een voor de hand liggende keuze.

***Ons Vaderland* in moeilijkheden**

Het ging niet goed met *Ons Vaderland*. Het dagblad verloor veel lezers na de wapenstilstand en dat had een weerslag op de financiële situatie. Het was het enige dagblad dat ter beschikking van de partij stond en dus van uitzonderlijk belang. Het kwam er op aan de krant weer gezond te maken, hetgeen niet van

8. Overgebrieft door Standaert aan De Smet. De Smet aan Charpentier, 10 feb. 1920, *Verschaeviana* 1984, p. 48-49.

9. De Smet aan Charpentier, 29 jan. 1920, *Verschaeviana* 1984, p. 38-41.

10. De Smet aan Charpentier, 5 maart 1920, *Verschaeviana* 1984, p. 52-54.

een leien dakje liep. De Smet had in de loop van 1919 al geklaagd bij de opperste raad : „Men verzuimt propaganda te maken voor *O(ns) V(aderland)*. Ik heb radikale Vlaamsgezinde aalmoezeniers ontmoet die niet eens wisten dat *O(ns) V(aderland)* nog verscheen”¹¹. De Smet hoopte dat de problemen konden opgelost worden als de al wat oudere onderwijzer Staf De Clercq aan de redactie kon gehecht worden¹². Dat ging niet door en de jonge Bert d’Haese werd hoofdredakteur met naast zich de radikale oud-strijder-onderwijzer Cesar Couvreur, een vertrouweling van De Smet. Deze mensen werden deels betaald met geld uit Nederland, hetgeen De Smet een middel verschaftte om de redactie onder druk te zetten. „Cesar staat zeer goed maar ziet niet klaar genoeg en is te toegevend tegenwoordig voor hen (de groep Borginon - Antwerpen - Debeuckelaere n.v.d.a.) : ’t ware wel goed hem te bedreigen dat zo dat gebeurt... er geen cent meer van Holland zal komen...”¹³. Duits geld of Nederlands geld? Het moest in ieder geval dienen om het Vlaamse Front op het activistische spoor te zetten.

Couvreur zou in de loop van december 1919 naar Nederland reizen om fondsen voor het blad te verzamelen. De Smet schreef Charpentier : „Men belove hem dus alle mogelijke steun maar late toch onverbiddelijk dien steun afhangen van een organisatie van het Vlaamse Front welke alle waarborgen levert. *Ons Vaderland* kan trouwens slechts zijn taak vervullen, wanneer het Vlaamse Front, waaraan het verbonden is, beslist de goede weg opgaat”¹⁴. De Smet hoopte via die buitenlandse geldschietters de hele partij voor zijn activistische kar te spannen. Er werd inderdaad geld beloofd¹⁵.

De lijdensweg van het dagblad lag voor een deel aan de onbekwaamheid en onervarenheid van de redactie, maar die redactie zat ook tussen twee stoelen en wanneer er twee heren te dienen zijn met tegengestelde doelstellingen, moet het produkt daaronder lijden. De opperste raad had een redaktiecommissie benoemd die niet vergaderde. De Smet vermoedde daarachter een doelbewust opzet van Borginon, maar het lag ook voor een deel aan de verwaarlozing door de nalatige Couvreur. Het beloofde geld kwam blijkbaar niet onmiddellijk, want enkele maanden later schreef De Smet : „Hachelijk is ook de toestand van *Ons Vaderland* — voor enige dagen stond het op vallen. Dit zou een onherstelbaar ongeluk zijn. Er is ook geen degelijk beheer en propaganda laat veel te wensen over”¹⁶.

Ook het publiek wilde niet mee. De positieve geluiden die het blad liet horen over het aktivisme, waren erg ongelukkig gezien de afkeer die in brede

11. L. VANDEWEYER, *Robrecht De Smet in het Vlaamse Front*, in : *Wetenschappelijke Tijdingen*, 1984, p. 181.

12. De Smet aan Goossenaerts, 10 juli 1919, Pap. Goossenaerts, AMVC.

13. De Smet aan Charpentier, 10 dec. 1919, *Verschaeviana* 1984, p. 20.

14. De Smet aan Charpentier, 16 dec. 1919, *Verschaeviana* 1984, p. 31-32.

15. De Smet aan Charpentier, 29 jan. 1920, *Verschaeviana* 1984, p. 40.

16. De Smet aan Charpentier, 5 maart 1920, *Verschaeviana* 1984, p. 52-54.

kring leefde voor de kollaboratie met de Duitsers. Af en toe stampte het blad ook te fel tegen de schenen van de goegemeente, zoals op 22 en 23 mei 1920, toen Hilaire Allaey's kardinaal Mercier aanviel. Mercier verbood daarop de klerus op straf van doodzonde het blad nog te lezen of het op enigerlei wijze te bevorderen. De priesters kregen meteen het verbod om deel te nemen aan de optochten of vergaderingen waar politieke of andere profane rechten werden geëist¹⁷. Dat was meteen een streep door de rekening van de priesters die samen met De Smet in de opperraad zaten.

In de herfst van 1920 stuurde de partijraad Borginon naar Nederland om daar met de Groot-Nederlander Gerretson te gaan onderhandelen over geldelijke steun. Gerretson had zijn Duitsgezindheid tijdens de oorlog nooit onder stoelen of banken gestoken. Vooral de Londense hoogleraar Pieter Geyl, die sterk betrokken was bij het Vlaams-nationalisme, drukte zijn vriend Gerretson op het hart de krant te steunen. Daarop probeerde Gerretson om Colijn, een van de leidende politici die tijdens de oorlog eveneens de centrale machten genegen waren, voor de zaak te interesseren. De onderhandelingen mislukten¹⁸.

Op 21 oktober 1920 had De Smet nog tevreden geschreven: „Ik geloof dat men *O(ns) V(aderland)* als gered mag beschouwen”. Twee weken later schreef hij ontsteld: „Wat *O(ns) V(aderland)* betreft, ik vernam, pas eergisteren dat het inderdaad nog altijd zieltogende is. Waar het eigenlijk aan hapert zal ik morgen wel weten. Ik was in de vaste overtuiging, dat de zaak gered was.”¹⁹. Het is niet onwaarschijnlijk dat Borginon toch subsidies van Nederlandse geldschietters heeft kunnen lospeuteren en dat deze fondsen naar de Antwerpse krant *De Schelde* zijn weggedraineerd. De krant was oorspronkelijk vlaamsgezind met sympathie voor de liberalen. Al bij haar stichting was er geld uit Nederland in het spel. Was het daardoor dat de fronters meer invloed kregen op de inhoud, die duidelijk meer nationalistisch getint werd?²⁰

Antwerpen had *Ons Vaderland* nu des te minder nodig en het kwam in conflict met de fronters in West-Vlaanderen, die veel meer anti-Belgisch en conservatiever waren. Deze mensen waren in hun opvattingen sterk beïnvloed door het 19de-eeuwse ultramontanisme, waardoor ze niet erg democratisch gezind waren en de sociale verhoudingen liefst bij het oude lieten²¹.

Het conflict zou tot uitbarsting komen toen over de toekomst van *Ons Vaderland* beslist moest worden. De Westvlaamse fronters wensten het behoud van

17. R. BOUDENS, *Kardinaal Mercier en de Vlaamse beweging*, Leuven 1975, p. 200.

18. Geyl aan Drion, 13 okt., nr. 12, 26 nov. nr. 14, 1920. L. Picard aan Geyl, 9 dec. 1920, nr. 15. In: *Geyl en Vlaanderen I*, Antwerpen-Utrecht, 1973-1975. Gerretson aan Geyl, 17 okt., 26 nov. 1920, nr. 17 en 20, in: *Briefwisseling Gerretson-Geyl*, I, Baarn, 1979.

19. De Smet aan Charpentier, 21 okt. en 8 dec. 1920, *Verschaeviana* 1984, p. 67-68 en 73-74.

20. E. DE BENS, *De Schelde*, in: *Encyclopedie van de Vlaamse beweging*, Tielt, Amsterdam, 1975, p. 1390.

21. Over de geest bij de Westvlaamse nationalistenvan, zie: L. en L. VOS-GEVERS, *Dat volk moet herleven*, Leuven, 1976, p. 226-231.

de krant zodat ze ook hun opvattingen konden verspreiden. Borginon, die ondertussen volksvertegenwoordiger was geworden, probeerde met de rugsteun van zijn kollega's Debeuckelaere en De Clercq de scherven te lijmen. Hij belegde een bijeenkomst tussen de antagonisten om de zaak uit te praten. De vijf die uit Antwerpen zouden komen, waren Herman Van Puymbroeck, Jozef Strijckers, Hendrik Picard, Sips en Verheyen²².

Het is weinig waarschijnlijk dat deze vergadering iets opleverde, zo ze al ooit plaats had. De kloof was te breed geworden. De Smet had in juni van dat jaar nog geschreven dat Antwerpen „alle middelen” gebruikte „... om de leiding van het front en ook het orgaan in handen te krijgen (met nieuwjaar zou, naar 't schijnt, een nieuw frontorgaan in Antwerpen uitgegeven verschijnen). Dat zou noodlottig zijn — Ik begin te vrezen dat de dagen van het Front geteld zijn”. Er was een lichtpuntje: *Ons Vaderland* kon nog een partikuliere onderneming worden. „En ik denk dat daar nu wel een gelegenheid toe is”. Beide partijen zagen dus de mogelijkheid om verder te ageren via een persorgaan²³. Het vertrouwen was voorgoed gebroken. De Westvlaamse leider en oud-strijder Jeroom Leuridan sprak in een brief van 12 september aan zijn vriend Maurits Geerardijn, die aan het front brankardier geweest was en pas de priesterwijding had ontvangen: „'k was met Robrecht De Smet, met Berten Pil, met Karel Van der Espt, allemaal overtuigd dat de tijd gekomen is, 1. om 't parlementarisme wat meer opzij te laten; 2. om de Vlaamsnationale gedachte te prediken, blootweg, demagogisch als 't moet...; 3. Om de katolieke kleur aan te nemen, dwarsdoor (kijk hoe de Antwerpse fronters stilaan 't antiklerikaal duiveltje zijn horens laten tonen)’”²⁴.

Van Ons Vaderland naar Vlaanderen

In de memoires van Cyriel Rousseeuw, een vooraanstaand militant van het Vlaamse Front, staat volgende bittere zinsnede over *Ons Vaderland*: „... dat, niettegenstaande al de vrijgevheden en milde offers door de oude frontmakers gebracht, toch op onbegrijpelijke wijze strandde”. Rousseeuw dacht dat het aan het „gekuip” van de tegenstanders lag. Degenen die enige weet hadden van de oorzaken van het afsterven van *Ons Vaderland*, hebben wijselijk hun mond gehouden voor de eigen achterban. Ook voor de historici bleef veel in het vage hangen, omdat er zo weinig dokumenten over deze episode zijn terug te vinden²⁵.

22. Borginon aan Van Puymbroeck, 1 aug. 1921, Pap. Borginon, AMVC.

23. De Smet aan Charpentier, 26 juni 1921, *Verschaeviana* 1984, p. 80-83.

24. H. DEMOEN, *Jeroom Leuridan, Recht en trouw*, Zulte 1963, p. 170.

25. C. ROUSSEEUW, handgeschreven memoires, dl. X, p. 806, Pap. Rousseeuw, AMVC.

De verdwijning wordt al een stuk duidelijker wanneer we de doorslag van een vrij cryptische brief die zich in de Papieren De Smet bevindt, nader bekijken. Een datum is er niet op te vinden en de doorslag is niet ondertekend, maar meer dan waarschijnlijk is het een brief van Standaert aan de in Nederland verblijvende, vooraanstaande activist Jozué De Decker. De brief eindigt met : „U zult hebben opgemerkt dat ik gezorgd heb dat alle rubrieken van belang voor de Vlaamsnationale gedachte in onze handen zijn. Binnenlandse politiek en Vlaamse beweging Robrecht De Smet, terwijl ik me borg heb gesteld voor bijdragen over de buitenlandse politiek. Dat zal uw werk zijn”. In het stuk vinden we de naam Standaert vermeld achter de rubriek „buitenlandse politiek” en De Decker figureert daar als tweede. Het zou inderdaad De Decker zijn die later de lijn zou bepalen in het weekblad *Vlaanderen* wat de buitenlandse politiek betrof²⁶.

Maar laat ons beginnen bij het begin. In de loop van 1921 werd door „de frontraad”, die we moeten beschouwen als de voortzetting van de „opperste raad”, een commissie samengesteld die moest onderzoeken hoe *Ons Vaderland* kon overleven. Merkwaardig genoeg zag de commissie helemaal geen toekomst meer voor het dagblad, want er werd meteen besloten dat er een nieuw weekblad zou opgericht worden, dat de naam *Vlaanderen* zou dragen. *Ons Vaderland* was ondertussen zoals De Smet gehoopt had in privé-handen terecht gekomen. De Westvlaamse aannemer Honoré Debusschere mocht zich eigenaar noemen. Waarschijnlijk wilden deze mensen met de naamwisseling meteen van het al te frontgebonden odium rondom *Ons Vaderland* af geraken.

Om de schijn te redden zou Debusschere het dagblad met het al geïnde abonnementsgeld aan het partijbestuur aanbieden op voorwaarde dat *Ons Vaderland* als onafhankelijk blad bleef voortbestaan en niet zou versmelten met het weekblad van de Antwerpse fronters, *De Ploeg*, en ook niet zou verworden tot het blad van de Antwerpse groep. Ze wilden wel pro forma onder de frontvlag blijven verder varen, maar het blad mocht de Antwerpse groep en het programma dat deze vertegenwoordigde, niet versterken. Het partijbestuur zou bijeenkomen op 8 januari 1922. Debusschere en de leden van de commissie waren ervan overtuigd dat het partijbestuur dat aanbod zou weigeren. Dan was hun gezicht gered. *Ons Vaderland* kon dan nog enkele weken verschijnen tot ze met het weekblad *Vlaanderen* op de proppen konden komen. De mensen die al voor *Ons Vaderland* betaald hadden, kregen dan *Vlaanderen* in de brievenbus. Het nieuwe blad zou bij Achiel Geerdijn, broer van Maurits, in Brugge gedrukt worden. Het comité schatte dat er zo’n 2500 exemplaren aan abonnees en een 500-tal in de kiosken zouden verkocht worden. Dat geeft vermoedelijk een idee van de oplage van *Ons Vaderland* op dat ogenblik. Ren-

26. De doorslag bevindt zich in Pap. De Smet, AMVC. Tenzij anders is vermeld, gaan alle gegevens in deze paragraaf terug op dit stuk. Het stuk dateert waarschijnlijk van omstreeks de jaarwisseling 1921-1922.

dabel werd de zaak niet geacht, want het komitee rekende op een verlies van 25.000 fr. in het eerste werkingsjaar.

Het komitee had al helemaal uitgekiend welke rubrieken zouden voorkomen en welke auteurs daarvoor konden worden aangesproken. Vanzelfsprekend werd elke week een „leidend” artikel voorzien. Daarnaast moest een persoverzicht komen. Voor het kamerverslag werd gedacht aan Ernest Claes, maar dan wel met een vraagteken achter zijn naam, want Claes zat op dat ogenblik bij de Van-Cauwelaertgezinde *De Standaard*. Raymond Herreman, medewerker van *Ons Vaderland*, was ook een mogelijke keuze. De belangrijke rubrieken binnenlandse politiek en „Vlaamse strijd” werden voorbehouden aan Robrecht De Smet. Voor „nationalistische bewegingen” zou Bert d’Haese aangesproken worden en voor „studentenbeweging” was er de vanzelfsprekende keuze van Berten Pil. Daarnaast zouden regelmatig verschijnende kronieken zich bezig houden met de gebeurtenissen van eerder plaatselijk belang. Voor Antwerpen zouden ze Eugene De Bock aanspreken, voor Gent Achilles Mussche, Brussel was voor Herreman en Leuven voor Daniels en Devos. De vaste „brief uit Duitsland”, waar Belgische troepen gelegerd waren en een aantal uitgeweken activisten woonden, was voor Frans Naudts. Naudts en Mussche waren ex-studenten van de Vlaamse universiteit die de Duitsers tijdens de oorlog in Gent hadden opgericht. Voor Engeland dachten ze aan Van Dorpe en mogelijk was ook professor Geyl, die in Londen geschiedenis doceerde, bereid om te schrijven. Voor Zuid-Afrika kon de Groot-Nederlands gezinde professor Bodenstern, lid van de Dietse Bond, inspringen. Voor Rome hadden ze nog niemand in gedachten. Voor de „brief uit Holland” was er eigenlijk keuze genoeg en het werden de activisten Adolf Peremans en Jozef Van den Broeck. Tot zover de wekelijks verschijnende rubrieken. Daarnaast moest er om de veertien dagen aandacht zijn voor buitenlandse politiek en dat was een taak voor ingenieur Standaert, de priester Karel Van der Espt en de activist De Decker. Elke maand was er een artikel voorzien over de sociale kwestie door Odiel Spruytte, een Westvlaams priester. Rik Demoen zou het over landbouw hebben. Volksvertegenwoordiger Borginon kon over „Vlaamse zelfstandigheid” schrijven, Julia Putman over de meisjesbeweging, de activist Joris Fassotte over economie en financiën, met ook hier een vraagteken achter de naam. Daarnaast was er de maandelijks kroniek „uit verwoest Vlaanderen” door Jeroom Leuridan en een kroniek uit „kolenlimburg” door Piet Finné.

Verder zouden nog aangesproken worden : Jef Van Hoof, Arthur Meulemans, Frans Daels, Vercoullie, Hoste, pater Callewaert, Jef Van den Eynde, Oscar De Gruyter, Verschaeve, Quickq en de in Nederland verblijvende activisten Albert Van de Poel, Depla en Jonckx, welke laatste ook een vraagteken achter zijn naam kreeg.

Het valt op dat er gedacht werd aan mensen uit zeer diverse richtingen. Er waren vanzelfsprekend veel nationalistes maar ook mensen uit liberale en „staatskatholieke” hoek. Men mocht zelfs stevig in socialistische richting denken zo-

als de namen Herreman, De Bock en Mussche bewijzen. Er was een ruime vertegenwoordiging voorzien van gematigde activisten maar ook van de radicaal anti-Belgische vleugel. Jeroom Leuridan zou redaktiesekretaris worden met standplaats te Brugge, waar ook de drukkerij gevestigd was. De redactionele leiding zou berusten bij een kern waartoe Leuridan, Karel Van der Espt, Goossenaerts, Debusschere, De Smet en Standaert behoorden. Karel Van der Espt zou het programma-artikel schrijven voor het eerste nummer.

Het doel van de opzet werd omschreven als volgt: „Alle mensen in Vlaanderen alsook alle partijen doordringen van de Vlaamsnationale gedachte. Elegante manier om zonder iemand te kwetsen (Front) te zeggen dat men tot geen enkele partij behoort”. De Antwerpse fronters schitterden in de lijst inderdaad door hun afwezigheid en de niet-nationalistische medewerkers moesten *Vlaanderen* de mogelijkheid verschaffen om zijn boodschap bij het potentiële publiek dat nog onder de vleugels van de katholieke, de socialistische of liberale partij zat, te doen doordringen.

De grote plannenmaker was Goossenaerts. Hij deed het meeste werk om de overgang van *Ons Vaderland* naar *Vlaanderen* zo vlot mogelijk te laten verlopen. Hij zou weldra het initiatief verliezen want De Smet en De Decker hadden ondertussen afgesproken om van het ontworpen *Vlaanderen* het weekblad van het Verbond van Vlaams-Nationalisten De Blauwvoet te maken. De Smet ging met dat plan naar kollega-Blauwvoeter Standaert, die het goedkeurde. Samen beslisten ze dat De Smet ook Debusschere voor het plan moest zien te winnen. Dat was strikt noodzakelijk want het geld moest van hem komen. Via Karel Van der Espt zou ook Leuridan bewerkt worden. Standaert zou als tussenpersoon fungeren tussen De Decker en de medewerkers in het Vlaamse land. Het plan om de werkloze Leuridan een baan te geven als redaktiesekretaris werd niet verwezenlijkt, want Leuridan wilde liever rechten gaan studeren in Leuven, wat dank zij de gunstige regeling voor oud-strijders gemakkelijk ging. Hij zag voor zichzelf blijkbaar niet voldoende toekomst bij *Vlaanderen*. Goossenaerts was teleurgesteld dat zijn vriend, met wie hij in 1920 nog de hele frontstreek per fiets had bezocht, hem nu in de steek liet. Was Goossenaerts dan niet op de hoogte van de plannen die achter zijn rug gesmeed werden? Op dat ogenblik misschien niet maar later wel, want mevrouw Goossenaerts verzekerde me dat haar man, „niet zo eensgezind” was met De Smet. Of daarteerde dat van nog later? ^{26bis}

Er werden nog meer plannen gesmeed. Eind 1922 schreef De Smet aan Adelfons Henderickx, een vooraanstaand Antwerps frontier, die als oud-aktivist op dat ogenblik nog zijn vertrouwen genoot: „Zend ook een exemplaar van de statuten aan de heer Standaert, ingenieur, Balgerhoeke. Jammer dat we ook geen balans hebben! Ook de heer Standaert is bereid bij te springen voor ka-

26bis. H. DEMOEN, Jeroom Leuridan, *Recht en trouw*, Zulte, 1963, p. 120, 153-154. Mevr. Goossenaerts aan auteur, 29 jan. 1980. In het archief van Goossenaerts in het AMVC zijn vele documenten bewaard die zijn aktiviteit ter voorbereiding van *Vlaanderen* aantonen.

pitaalsvermeerdering. De zaak lacht de heer Debusschere zeer toe. Hij zou dan ook de N.V. boekhandel „Ons Vaderland”, thans Vlaams-nationale Boekhandel, die een goede zaak is, naar Gent doen verhuizen en aan de drukkerij verbinden. Daar zouden gecentraliseerd worden : Vlaamsnationale boekhandel, *Vlaanderen, Ter Waarheid...*”²⁷

Dat zou niet allemaal gerealiseerd worden. *Vlaanderen* bleef bij drukker Geerdijn in Brugge. Wel is duidelijk dat deze mensen een zo stevig mogelijke positie in de Vlaams-nationalistische wereld wilden uitbouwen. In dat licht moeten we ook *Ter Waarheid* beschouwen, dat met geld van Debusschere boven de doopvont was gehouden. Op een propagandabrochuurtje voor *Ter Waarheid* uit 1920 komen de namen voor van volgende medewerkers : Verschaeve, De Bom, De Gruyter, Herremans, De Smet, die over godsdienst en muziek zou schrijven. Verder ook nog Van Severen, Wies Moens, Mussche, Standaert over staatkunde, Frans Naudts... Allemaal namen die bij de voorbereiding van *Vlaanderen* weer zouden opduiken²⁸.

Vlaanderen wou de elite zijn van de Vlaamse weekbladpers. Het moest beschouwend maar ook strijdend zijn. De Noordnederlandse kranten werden een toonbeeld van journalistieke smaak en ernst geacht en daaraan had het weekblad zich te spiegelen. Kritiek op het Belgicisme en op de vlaamsgezinde vleugel van de katholieke partij moest op de eerste plaats komen. Die strijd moest zonder genade worden gevoerd. *Vlaanderen* wilde het orgaan zijn van „heel” nationalistisch Vlaanderen en vermits het Vlaamse volk overwegend katholiek was, werd geen konfessionele neutraliteit nagestreefd, maar andersdenkenden mochten niet gekwetst worden. Met deze ideeën op de achtergrond zou het blad van start gaan²⁹.

Toen het eerste nummer op 14 mei 1922 van de persen rolde, bleek wat een innovatie *Vlaanderen* wel was. Geen enkel nationalistisch blad kon tippen aan zijn taalvaardigheid, de rijkdom aan informatie en de scherpheid van gedachten. Die monopoliepositie zou het weekblad verscheidene jaren blijven behouden. Het blad verscheen op 8 pagina's, waarvan de laatste voorbehouden was aan reclame en aankondigingen. Het grootste deel van de ruimte was bestemd voor besprekingen van binnen- en buitenlandse politieke onderwerpen. De persoverzichten werden met zorg samengesteld en er verschenen verslagen van alle belangrijke Vlaams-nationalistische manifestaties. De kwaliteit en de afwezigheid van een concurrent op dat vlak zou voor *Vlaanderen* de beste propaganda zijn en het blad kon zich een stevige reputatie van degelijkheid opbouwen, waardoor ook zijn gedachtegoed er bij de lezers gemakkelijker inging.

Het Antwerpse Front voelde de bedreiging, want eind 1922 werd *De Vlaamse Week* opgenomen in zijn weekbad *De Ploeg*³⁰.

27. De Smet aan Henderickx, 6 dec. 1922, Pap. De Smet, AMVC.

28. In Pap. Augusteyns, AMVC.

29. Richtsnoer voor de redactie, z.d. (1922) Pap. *Vlaanderen*, AMVC.

30. Jaarverslag van het Vlaamse Front 1922, Pap. Vlaamse Front, AMVC.

De vrijzinnige De Decker en de priester De Smet hadden de redactie van het blad geheel in handen. Ze verstonden elkaar goed, wat voor die jaren van sterke verzuiling toch opmerkelijk is. De Smet kwam per slot van rekening uit het Westvlaamse nationalisme, dat de godsvrede niet genegen was en strijdend katholiek wilde zijn. De belangrijkste reden is dat *Vlaanderen* zich primair toespitste op een anti-Belgische houding en daarin waren De Smet en De Decker het roerend eens. De Smet was bovendien sterk op Nederland gericht, wat samenwerking met gereformeerden inhield. Daarnaast was er een zekere openheid van geest bij De Decker tegenover gelovigen. Zijn houding tegenover het katholicisme leren we kennen wanneer hij het over August Borms heeft. De Decker was van oordeel dat de godsdienst zich niet in de nationalistische politiek hoorde te mengen. Voor hem waren dat twee te scheiden werelden. Maar vijandigheid tegenover het geloof is bij hem niet te bespeuren. Zo noemde hij Borms „... door en door katholiek en toch zeer verdraagzaam... Hij schreeuwt niet bij elke gelegenheid (cf. Van Severen !): ‘wij bezitten de waarheid’, maar in het diepst van zijn hart is hij overtuigd, dat de waarheid in zijn godsdienst ligt opgesloten. Zo hoort het.” Van Severen daarentegen, die in het begin in de marge van *Vlaanderen* verkeerde, maar zowat de voornaamste tegenstander van de godsvrede in West-Vlaanderen was, kon hij niet luchten³¹.

De beginperiode

Alleen konden De Smet en De Decker het redaktiewerk en de administratie niet aan. Er waren mensen nodig die het contact met de drukker onderhielden, en een vast adres, waar een bediende de post kon ontvangen en beantwoorden, de drukproeven verbeteren, het abonneebestand bijhouden en de verzendingen uitvoeren. Dat was des te meer noodzakelijk omdat zowel De Decker als De Smet in Nederland woonden. Als ter dood veroordeelde kon De Decker zelfs niet meer naar Vlaanderen.

J. Vanderleest was de eerste sekretaris die bij *Vlaanderen* kwam werken. Hij was een Brusselaar die in de activistische propaganda was verzeild geraakt via Volksopbeuring, afdeling lektuurvoorziening. Hij was niet erg belangrijk geweest, maar een staatsbaan stond voor hem niet meer open en nu dreef hij in Brussel een boekhandel³². De enige frontsoldaat die nog bij het studiekomitee was geweest en nog een tijdje mocht meedoen, was Alfons De Schepper. Hij had tijdens de oorlog kennis gemaakt met de tuchtkompagnie en was „houthakker aan de Orne” geweest. Hij hield in de eerste maanden *Vlaan-*

31. De Decker aan De Smet, 9 dec. 1923, Pap. De Decker, AMVC.

32. Zie foto in: *Encyclopedie van de Vlaamse beweging*, p. 1949. E. DEBOCK, *Uitgeverij en boekhandel en Vlaamse beweging*, in: idem, p. 1698-1699.

derens boekhouding bij, maar De Smet vertrouwde hem niet en ontsloeg hem³³.

De tweede jaargang in 1923 haalde een oplage van 3000 exemplaren. Ongeveer 1650 hiervan gingen naar abonnees. 440 nummers werden verzonden voor losse verkoop in kiosken, maar doorgaans werden er daarvan maar 350 verkocht en die verkoop was sterk wisselend. In Vlaanderen werden dan nog eens 450 propagandanummers verspreid en in Nederland 175. Veelal waren dat niet-betalende abonnementen. 2 à 300 nummers bleven gewoonlijk liggen³⁴. Vanderleest had moeite gedaan om wat meer reclame en aankondigingen te ronselen, maar het resultaat was bedroevend. Met zo'n geringe verspreiding kon dat ook moeilijk anders. Daarnaast werden er teveel exemplaren gratis weggegeven. Daardoor was het blad een permanente verliespost. *Vlaanderen* zou voor een groot deel van giften moeten leven, zoals De Smet en De Decker voorzagen. De inkomsten van 1923 werden geschat op 43.000 fr.. De kosten zouden 62.000 fr. belopen en dus bleef er een put te vullen van 19.000 fr. Oorspronkelijk was het de bedoeling geweest dat de uitgeweken activist Depla voor de honoraria van de in Nederland verblijvende medewerkers zou zorgen en dat Debusschere hetzelfde zou doen voor het Vlaamse land. Daarvoor had Debusschere een budget voorzien van 10.000 fr., wat neerkwam op 250 fr. per nummer. Dat was ruim voldoende om het artikeltjes-schrijven ook financieel aantrekkelijk te maken³⁵.

Het voorziene deficit voor 1922 werd door Debusschere vereffend en hij had beloofd dat hij de helft van het tekort van 1923 op zich zou nemen op voorwaarde dat dat niet groter was dan 20 à 24.000 fr. De Decker slaagde erin om, toen puntje bij paaltje kwam, toch het maximum van 12.000 fr. af te pingen. Standaert gaf nog een flinke bijdrage en voor het overige kon hier en daar nog wat bijeengescharreld worden. Voor het eerst kwam er aanwijsbaar een kleine som uit Nederland³⁶.

Ondertussen wilde De Smet in Gent een Vlaams-Nationaal Sekretariaat oprichten. Hij vroeg aan Henderickx of hij geen bekwame en betrouwbare kracht kende. Henderickx stuurde Hendrik Cayman naar De Smet. Cayman was tijdens de oorlog lid geweest van de pangermaanse groep rond dominee Domela Nieuwenhuis in Gent. „K. (Cayman) is gisteren gekomen en heeft werkelijk een zeer goede indruk op mij gemaakt. Ik denk dat wij de rechte man gevonden hebben”³⁷.

33. De Schepper aan Goossenaerts, 13 jan. 1923, Pap. Goossenaerts, AMVC.

34. Vanderleest aan De Smet, 4 april 1923, Pap. *Vlaanderen*, AMVC.

35. Nota Debusschere aan De Schepper, z.d. (waarschijnlijk eind 1922), Pap. Goossenaerts, AMVC.

36. De Decker aan De Smet, 21 okt. en 16 dec. 1923, Pap. De Decker, AMVC. „Groot-Nederlands Persbureau” aan *Vlaanderen*, 4 mei 1923, Pap. *Vlaanderen*, AMVC. Debusschere aan De Smet, 17 dec. 1923, Pap. *Vlaanderen*, AMVC.

37. De Smet aan Henderickx, 19 jan. 1923, Pap. De Smet, AMVC.

Cayman werd op 1 februari 1923 in dienst genomen. Op het sekretariaat dat hij moest beheren, gebeurde niet veel en De Smet schakelde hem meer en meer in bij *Vlaanderen*. Cayman verbeterde drukproeven, schreef jaarverslagen en stelde een gedetailleerde inhoudstafel op van de eerste jaargang. Daarmee werd Vanderleest eigenlijk overbodig. De Decker schreef De Smet : „Vanderleest dient zo spoedig mogelijk ... afgedankt en vervangen door Cayman. Heeft Cayman een eed van „stilzwijgen” afgelegd? Vraag toch nog eens heel delicaat aan Cayman dat hij zich tot volstrekt zwijgen aan de zaak gebonden zou achten. De man heeft veel verdiensten maar is jong...” Daarop gaf De Smet Cayman de opdracht om Vanderleest een ontslagbrief te sturen³⁸.

Op 31 oktober 1923 kreeg Vanderleest een briefje toegestuurd waarin hem zonder omhaal zijn ontslag als „beheerder” van *Vlaanderen* werd medegedeeld. Dat was weinig tactisch en Vanderleest weigerde zijn ontslag te aanvaarden. Hij werd als bediende betaald en dus had hij recht op drie maanden vooropzeg. Als er geen gunstige regeling werd getroffen, zou hij boeken en rekeningen in beslag nemen. Dat was nogal benauwend voor De Decker en De Smet, want Vanderleest beschikte over gegevens die de tegenstanders zouden doen juichen als ze ze in handen kregen, en bovendien kon de verspreiding van *Vlaanderen* ernstig in het gedrang komen³⁹.

De Smet stuurde Cayman erop uit om de zaak te klaren. Caymans oordeel was vernietigend. Vanderleest werkte volgens hem louter ten eigen bate en had de administratie schromelijk verwaarloosd. Cayman stelde daarop voor dat de redactie en administratie in één hand en één hoofd zouden gestopt worden. Hij raadde De Smet aan Vanderleest geen verdere voorstellen meer te doen, want die had toch de ware geest niet. Hij was maar al te blij dat het Vanderleest was die zijn job verloor en niet hij⁴⁰.

Cayman werd dus het nieuwe werkpaard en manusje van alles voor het weekblad. Al spoedig bleek hij geen gewillig trekdier te zijn. *Vlaanderen* en het Vlaamse Front groeiden immers steeds verder uit elkaar en daardoor kwam Cayman voor de keuze te staan : ofwel zijn politieke vrienden, ofwel zijn baan bij *Vlaanderen* ! Hij probeerde beide te behouden door de lijn van *Vlaanderen* wat bij te sturen. Enkele keren weigerde hij pertinent om een artikel te plaatsen omdat het naar zijn oordeel te fel anti-Front was en het blad meer kwaad dan goed zou doen. De Decker en De Smet waren ontzet over zoveel vrijpostigheid van een jongere ondergeschikte. Bovendien stuurde Cayman hun plannen om de frontpartij te fnuiken in de war. Vooral De Decker was woedend. Hij wilde zo snel mogelijk van Cayman verlost zijn ; met de redactie van *Vlaanderen* mocht die niets meer te maken hebben, enkel als hulpsekretaris van het Verbond van Vlaams-Nationalisten De Blauwvoet mocht hij nog fun-

38. De Decker aan De Smet, 21 okt. 1923, Pap. De Decker, AMVC.

39. Vanderleest aan De Smet, 1 nov. 1923, Pap. *Vlaanderen*, AMVC.

40. Cayman aan De Smet, 5 nov. 1923, Pap. *Vlaanderen*, AMVC.

geren. Het konflikt werd bijgelegd en Cayman bleef op zijn post, maar de geest was eruit en het wantrouwen zou nooit meer verdwijnen. Caymans administratie werd slordig en hij liet veel drukfouten doorslippen. Vooral de sekure De Smet irriteerde dat zeer⁴¹.

Bovendien bleef Cayman ontevreden over de strategie van het blad. Hij stelde hervormingen voor die *Vlaanderen* meer populair zouden maken, zodat het kon concurreren met andere Vlaams-nationale bladen. Dat zou gevolgen hebben voor taal, stijl en inhoud. Voor De Smet stond dat bijna gelijk met heiligschennis. Het blad was er om de leiders te vormen en niet om als semi-intellektueel konsumptieprodukt de massa te verstrooien, vond hij. Al die klachten en raadgevingen van Cayman misnoegden De Smet en De Decker. De Smet vond de „toon” van Caymans brieven „gewoon onuitstaanbaar”. Cayman beseftte dat de beperkte inkomsten van *Vlaanderen* als „leidersblad” zijn baan permanent in gevaar brachten en hoopte de zaak financieel wat leefbaarder te maken⁴².

Cayman werd erg onregelmatig en vaak onvoldoende betaald en hij had moeite om zijn gezin te onderhouden ; hij was pas getrouwd en er was een kind op komst. Zijn ambities op het politieke vlak slopten veel tijd op, die hij van zijn werk voor *Vlaanderen* afkneep. Hij trad vaak op in meetings met zijn vriend Van Severen. De verhouding met zijn bazen bleef daardoor verslechteren. De Smet schreef hem de ene verwijtende brief na de andere en eind maart 1925 stelde hij een dossier op waarin hij al de grieven nauwkeurig opsomde. Bovendien verdachten De Smet en De Decker Cayman ervan dat hij zijn mond voorbijpraatte en misschien wel wilde overlopen naar Van Severen. Sinds de affaire met Vanderleest waren beide weekbladdirekteuren wat behoedzamer geworden en Cayman werd zachtjes uitgerangeerd. De ergernis was overigens wederzijds, want Cayman klaagde bij De Smet dat die hem behandelde „als een snotneus of een leerling”⁴³.

De medewerkers

De belangrijkste artikelen in *Vlaanderen* werden door De Smet en De Decker zelf geschreven, maar daarnaast beschikte het blad nog over een reeks medewerkers. Ze zijn vrijwel allen te vinden in kringen van oud-aktivisten of beken-

41. Cayman aan De Smet, 27 okt. 1923, 26 april 1924, met kanttekeningen van De Decker, Pap. *Vlaanderen*, AMVC.

42. Cayman aan De Smet, 22 sept. 1924, Pap. *Vlaanderen*, AMVC.
De Decker aan De Smet, z.d. (eind 1924), met kanttekeningen van De Smet, Pap. *Vlaanderen*, AMVC.

43. Cayman aan De Smet, 26 mei 1925, Pap. *Vlaanderen*, AMVC. Hierover veel brieven in Pap. *Vlaanderen*, Cayman en De Smet, AMVC.

den van De Smet. Een van de meest produktieve was Adolf Peremans, die vooral persverslagen schreef. Tijdens de bezetting was hij een vooraanstaande figuur geweest in de Brusselse activistische pers. Eind 1923 werd hij het beu. Hij kreeg de kans om in Nederland, waar hij als balling woonde, rechten te gaan studeren en die kans wilde hij niet laten voorbijgaan. Daarom zette hij zijn vaste medewerking stop vanaf eind 1923, maar hij beloofde De Decker nog af en toe een artikel te schrijven⁴⁴.

Jozef Van den Broeck, een vroeger lid van de Raad van Vlaanderen, schreef jarenlang zijn „brief uit Den Haag” voor *Vlaanderen*. Hij deed dat vooral om zijn financiële situatie wat te verlichten, zoals hij aan Adelfons Henderickx bekende⁴⁵.

Hendrik Mommaerts, die ook lid was geweest van de Raad van Vlaanderen, werkte in de beginperiode flink mee, maar werd het in september 1924 beu, niet in de laatste plaats omdat hij met De Smet niet goed overweg kon en het radikalisme van *Vlaanderen* wat overdreven vond.

„Vooraf stel ik, dat ik het met de politiek en taktiek van *Vlaanderen* niet eens ben. In 1922 heb ik in dit blad de Noord-Nederlandse kroniek geschreven, doch daarna heb ik niet meer meegewerkt. Ik geloof dat dit blad in sommige opzichten op de slechte weg is en ik begrijp dus best, dat u ook daarin veel te bekritiseren vindt”, schreef hij aan Henderickx. Mommaerts verdween niet geheel uit het gezichtsveld en bleef begaan met het weekblad. Zijn vriendschappelijke relatie met De Decker was daar niet vreemd aan⁴⁶.

De meest gewaardeerde en best betaalde medewerker was Alfons Jonckx. Jonckx was vóór de oorlog in Gent als advocaat een der gangmakers geweest van het katholiek integralisme. Het taalvraagstuk kwam bij hem ver achterop. Eigenaardig genoeg werd hij toch activist en werd hij lid van de Raad van Vlaanderen, waarvoor hij bij verstek ter dood werd veroordeeld, en waardoor hij naar Nederland moest uitwijken. Voor *Vlaanderen* was er geen betere te vinden als het ging om spitsvondige, juridische en kerkelijk-dogmatische uiteenzettingen. Tot groot genoegen van de militanten, die met dergelijke redeneringen iedereen figuurlijk konden platslaan⁴⁷.

44. Peremans aan De Smet, 18 jan., 25 aug. en 19 nov. 1923, 10 april 1924, Pap. *Vlaanderen*, AMVC.

De Decker aan De Smet, 3 dec. en 6 dec. 1923, Pap. De Decker, AMVC.

45. Van Den Broeck aan Henderickx, 15 sept. en 19 nov. 1923, Pap. J. Van den Broeck, AMVC. De Decker aan De Smet, 13 sept. 1924, Pap. De Decker, AMVC.

46. Mommaerts aan Henderickx, 10 feb. 1924, Pap. Mommaerts, AMVC.

De Decker aan De Smet, 13 sept. 1924, Pap. De Decker, AMVC.

Mommaerts aan De Smet, 20 sept. 1924, Pap. *Vlaanderen*, AMVC.

H. MOMMAERTS, *Meer licht op het Vlaams-nationalistisch weekblad „Vlaanderen”*, in: *Wetenschappelijke Tijdingen*, 1977, p. 115.

47. E. DEFOORT, *Charles Mauras en de Action Française in België*, Brugge, 1978, p. 39-40.

De Decker aan De Smet, 9 nov. 1923, Pap. De Decker, AMVC.

Jonckx aan De Smet, 3 sept. 1924, Pap. *Vlaanderen*, AMVC.

Daarbuiten waren er nog wel wat activisten die af en toe een gelegenheidsartikeltje instuurden.

Waren er dan geen medewerkers in Vlaanderen zelf? Toch wel. Cayman schreef vanuit zijn positie als sekretaris veel stukjes Kleine Kroniek, persoverzichten en verslagen van manifestaties. Westvlaamse priesters zoals Karel Van der Espt, Leo Dumoulin en Odiel Spruytte werkten in de beginjaren regelmatig mee. Dumoulin liet zijn brochure *Waarom nationalist zijn?* in de loop van 1925 in afleveringen in *Vlaanderen* verschijnen⁴⁸. Van der Espt bleef met De Smet op vertrouwelijke voet omgaan en als vriendendienst beoordeelde hij binnengekomen literaire manuskripten⁴⁹.

Mensen die zich voor „neutrale” artikels over kunst, geschiedenis, economie... wilden inschakelen, ondertekenden wel eens met hun naam. Albert Pil deed hetzelfde met zijn artikels over de studentenbeweging. Pil had immers een grote naam bij de studenten en als oud-strijder was zijn naam nuttig om de verdenking van „aktivistenblad” af te wentelen. De fronter Laureys mocht om dezelfde reden zijn reeks over de „verloedering” van Limburg in 1922-1923 ondertekenen.

Het zou snel slechter gaan met de medewerking. De meeste uitgeweken activisten hadden omstreeks 1924-1925 een vaste plaats veroverd in de Nederlandse of Duitse samenleving of waren daarmee zo druk bezig dat ze geen tijd hadden voor andere beslommeringen. Sommigen verloren hun belangstelling voor de Vlaamse beweging. De bijverdienste die *Vlaanderen* voor de medewerkers vormde, was nu niet meer zo doorslaggevend en De Decker en De Smet mochten minder en minder bij hen aankloppen. Bovendien was de geldpot van het weekblad lang niet meer zo vol als in de begintijd en de medewerkers kregen geen of vrijwel geen vergoeding meer.

De Decker zuchtte: „Wie werkt nog mee aan *Vlaanderen*? Haast niemand”⁵⁰. Ook Mommaerts wees De Smet op dat schrijvende tekort aan bijdragen en stelde voor het zwaartepunt van het weekblad meer naar het Vlaamse land te verleggen. Daar kon een nieuw net van medewerkers uitgebouwd worden. De Smet apprecieerde dergelijke raadgevingen niet erg en vond het „een brutale en bedilligerige brief”, maar aan de feiten veranderde er daarmee niets⁵¹.

In september 1925 stuurde *Vlaanderen* naar alle medewerkers een omzendbrief waarin aangekondigd werd dat er vanaf 3 oktober plaats zou zijn voor een niet-redactioneel gedeelte waarin ondertekende artikels konden geplaatst worden als

48. Cayman aan De Smet, 22 dec. 1924, Pap. *Vlaanderen*, AMVC.

49. Van der Espt aan De Smet, 28 okt. 1924, Pap. *Vlaanderen*, AMVC. L. SIMONS, *Eer Vlaanderen vergaat*, in: *Wetenschappelijke Tijdingen*, 1966, p. 244-245.

50. De Decker aan De Smet, 18 sep. 1924, Pap. De Decker, AMVC.

51. Mommaerts aan De Smet, 20 sep. 1924, met kanttekeningen van De Smet, Pap. *Vlaanderen*, AMVC.

ze niet van de hoofdlijn van het blad afweken. Die poging om de eigenliefde van de schrijvers wat ruimte te bieden, haalde niet veel uit. *Vlaanderen* zat redactioneel in een malaise⁵².

Besluit

De activistische pogingen om de frontbeweging in handen te nemen en, als dat niet lukte, ze te verdringen, met de bedoeling anti-Belgische onrust in Vlaanderen te bevorderen, hebben het jonge bestaan van het Vlaamse Front ingrijpend getekend. Die verbitterde strijd om de invloed werd verborgen gehouden voor de achterban en soms zelfs uit de herinnering verdrongen. Borginon, een der kopstukken van het konflikt, schreef me : „Noch priester R. De Smet, noch ir. Standaert behoorden ooit tot de leiding van de Frontbeweging. Wel behoorden zij tot de Vlaamsgezinden die wij ontmoetten en vertrouwden. Enige invloed op de ingeslagen koers hadden zij niet”⁵³.

We weten nu wel beter. Het scheelde niet veel of de activisten De Smet en Standaert hadden het Vlaamse Front in handen. De oud-strijders deelden in het begin de macht met hen in de hoogste leiding van de partij. Als bewijs ten overvloede bevindt zich in het archief van De Smet een kontrakt dat Debeuckelaere, „de eerste ondergetekende voor een termijn van drie jaar” benoemde. Als „ondergetekende Frontraad” verschijnen de namen van de oud-strijders Debeuckelaere, Borginon, Couvreur en de activisten De Smet en Standaert⁵⁴. Deze laatsten werden na veel touwtrekken uit de leiding geweerd en stichtten het Verbond van Vlaams-Nationalisten De Blauwvoet. Het weekblad *Vlaanderen* mag na de putsch van de blauwvoeters met recht en reden het blad van de uitgeweken activisten genoemd worden, ook al wilde het blad dat etiket niet. Toen *De Schelde*, het dagblad van het Antwerpse Front, *Vlaanderen* dit onder de neus wreef, werd geantwoord dat *Vlaanderen* het officieuze blad was van het Verbond van Vlaams-Nationalisten De Blauwvoet met zetel te Gent. „Ook de redactie van ons blad — wij willen het nog eenmaal herhalen — zetelt te Gent en is uitsluitend samengesteld uit in Vlaanderen levende Vlamingen...” *Vlaanderen* spoot telkens opnieuw dikke wolken mist om zijn bestaan⁵⁵.

Dat mist-sputten gebeurde gedeeltelijk om de eigen zwakheid te verbergen. De Smet, Standaert en De Decker kregen maar van een gering aantal activisten het vertrouwen en zelfs vele uitgewekenen bleven argwanend. Al in 1921 was er bij hen wantrouwen tegenover De Blauwvoet, „...die geschapen is om hun me-

52. Omzendbrief van 28 sep. 1925, Pap. *Vlaanderen*, AMVC.

53. Borginon aan auteur, 26 juni 1980.

54. Overeenkomst z.d. in Pap. De Smet, AMVC.

55. *Vlaanderen*, 14 juni 1924.

dezeggenchap en de overwegende invloed die hun toekomst te verzekeren... !
In de volgende jaren verminderde de animo nog⁵⁶.

Ondertussen was er in Vlaanderen een generatie aan het opgroeien die de bezetting en het aktivisme slechts als kind had meegemaakt. Een deel van die jeugd kweekte zich op school, aan de universiteit en in de jeugdbeweging een radikaal Vlaams-nationalisme aan. In die kringen zou *Vlaanderen* gewillige oren vinden voor zijn anti-Belgische boodschap. Dat is stof voor een volgend artikel.

Keiberg 9
3020 Herent

56. De Smet aan Charpentier, 26 juni 1921, *Verschaeviana* 1984, p. 80-83.